

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РОЗГЛЯДУ КАТЕГОРІЙ СУДОВИХ СПРАВ ЗА УЧАСТЮ СЛУЖБ У СПРАВАХ ДІТЕЙ

IMPROVING THE LEGISLATION CONCERNING THE CONSIDERATION OF COURT CASES INVOLVING CHILDREN'S SERVICES

Ліскова А.К., головний спеціаліст відділу юридичного та організаційного забезпечення
Агрономічна сільська рада

Стаття присвячена висвітленню актуальних проблем щодо розгляду в судовому порядку категорій справ за участю служб у справах дітей, визначається недосконалість чинного законодавства. Зокрема, виявлено, що передача повноважень служб у справах дітей територіальних громад в процесі децентралізації та відсутність відповідних змін в чинному законодавстві, стали передумовою виникнення проблем в правозастосовній практиці. При розгляді в судовому порядку категорій справ за участю служб у справах дітей виникають певні проблеми, пов'язані з повноваженнями, безпосередньо, органу опіки і піклування, як представницького органу та служб у справах дітей територіальних громад, як виконавчого органу рад зі статусом окремої юридичної особи, адже, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» регламентовано, що органом опіки і піклування, як виконавчим органом міської, районної у місті, сільської, селищної ради може бути, як виконавчий комітет, так і служба у справах дітей. Детальний аналіз судової практики свідчить, по-перше, про неоднозначність суду при визначенні органу опіки та піклування стороною у справі, а, по-друге, про наявність певних проблем при подачі позовної заяви, безпосередньо, Службою у справах дітей. В кінцевому результаті запропоновано шляхи удосконалення законодавства з метою усунення виявлених колізій, а саме, пропонується доповнити статтю 56 Цивільного Кодексу України та статтю 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV, зазначивши службу у справах дітей органом опіки та піклування.

Ключові слова: служба у справах дітей, орган опіки та піклування, органи місцевого самоврядування, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, територіальні громади, виконавчий комітет, децентралізація, делегування повноважень, реформа місцевого самоврядування.

The article is devoted to highlighting the current problems regarding the judicial review of categories of cases with the participation of children's services, the imperfection of the current legislation is determined. In particular, it was found that the transfer of powers of the children's services of district state administrations to the newly created children's services of territorial communities in the process of decentralization and the lack of relevant changes in the current legislation became a prerequisite for the emergence of problems in law enforcement practice. When considering in a court of law categories of cases with the participation of children's affairs services, certain problems arise related to the powers, directly, of the body of guardianship and guardianship, as a representative body and services for children's affairs of territorial communities, as an executive body of councils with the status of a separate legal entity, after all, the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» regulates that the body of guardianship and care, as the executive body of the city, district in the city, village, settlement council can be both the executive committee and the service for children. A detailed analysis of court practice shows, firstly, the ambiguity of the court in determining the body of guardianship and care of a party in the case, and, secondly, the presence of certain problems when filing a claim, directly, by the Children's Service. As a result, ways of improving the legislation are proposed in order to eliminate the identified conflicts, namely, it is proposed to supplement Article 56 of the Civil Code of Ukraine and Article 11 of the Law of Ukraine «On ensuring organizational and legal conditions for the social protection of orphans and children deprived of parental care» dated January 13, 2005 No. 2342-IV, noting the service for children as a body of guardianship and guardianship.

Key words: children's service, guardianship and guardianship body, local self-government bodies, executive bodies of city, district in cities, village, settlement councils, territorial communities, executive committee, decentralization, delegation of powers, local self-government reform.

Децентралізація, як реформа місцевого самоврядування розпочалася ще у 2014 році і знайшла своє логічне відображення у Постанові Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року № 807-IX [1], наслідком якої стало утворення відповідних територіальних громад та делегування повноважень останнім, зокрема, передача повноважень районних державних адміністрацій новоствореним територіальним громадам.

Не виключенням стали і повноваження, пов'язані з захистом прав дітей. Фактично, після створення в територіальних громадах служб у справах дітей, як окремих юридичних осіб, служби у справах дітей районних державних адміністрацій зобов'язані були передати документації щодо дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах до служб у справах дітей виконавчих органів міських рад, сільських та селищних рад, керуючись при цьому Наказом Міністерства соціальної політики України № 48 від 03 лютого 2021 року [2].

Разом з тим, на практиці, при розгляді в судовому порядку категорій справ за участю служб у справах дітей виникають певні проблеми, пов'язані з повноваженнями, безпосередньо, органу опіки і піклування, як представницького органу та служб у справах дітей територіальних

громад, як виконавчого органу рад зі статусом окремої юридичної особи.

Відповідні проблеми є наслідком застарілого законодавства, що потребує змін в процесі реформи місцевого самоврядування.

Так, ч. 4 ст. 19 Сімейного Кодексу України передбачено, що при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленою належною юридичною особою [3].

Окрім того, орган опіки та піклування має право на звернення до суду з позовами: про визнання шлюбу недійсним (ст. 42 СК України) [3], про скасування усиновлення чи визнання його недійсним (ст. 240 СК України) [3], про позбавлення батьківських прав (ст. 165 СК України) [3].

Положеннями ст. 56 Цивільного Кодексу України передбачено, що органами опіки та піклування є районні,

районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад [4].

Аналогічна норма регламентована ст. 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV [5].

Проте, вищезазначена норма, якою визначається орган опіки та піклування, є суперечливою щодо норм Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР з огляду на наступне [6].

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи [6].

Виконавчий комітет, відповідно до ст. 51 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» є виконавчим органом, що утворюється відповідною сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради на строк її повноважень. Форма роботи виконавчого комітету подібна сесійній. Слід зазначити, що не всі виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад є юридичними особами [6].

Разом з тим, новостворені в територіальних громадах служби у справах дітей, є також виконавчими органами та є окремими юридичними особами.

На практиці, зокрема, при подачі позовної заяви до суду, непоодинокі випадки, коли виникають проблемні питання щодо розмежування повноважень, адже, органом опіки і піклування, як виконавчим органом міської, районної у місті, сільської, селищної ради може бути, як виконавчий комітет, так і служба у справах дітей.

Ще більші сумніви виникають при детальному аналізі Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 [7], яким служба у справах дітей керується при провадженні діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини.

Відповідний Порядок здебільшого містить приписи щодо необхідності службою у справах дітей погоджувати більшість своїх рішень органом опіки і піклування. Зокрема, в пункті 71 зазначено: «Після обстеження житлово-побутових умов, проведення бесіди з батьками та дитиною служба у справах дітей складає висновок про визначення місця проживання дитини і подає його органу опіки та піклування для прийняття відповідного рішення» [7].

Отже, в розумінні Порядку, органом опіки та піклування, безпосередньо, є виконавчий комітет сільських, селищних, міських рад.

Разом з тим, аналіз судової практики свідчить про неоднозначність суду при визначенні органу опіки та піклування стороною у справі.

Наприклад, у справах про позбавлення батьківських прав: Зачепилівський районний суд Харківської області по справі № 952/466/22 (заочне рішення від 27.02.2023) зазначає третьою особою – «Службу у справах дітей Зачепилівської селищної ради» [8]; Миколаївський районний суд Львівської області по справі № 447/2382/22 (заочне рішення від 02.02.2023) зазначає третьою особою – «орган опіки та піклування виконавчого комітету Новороздільської міської ради» [9], Центральний районний суд міста Миколаєва по справі № 490/6432/21 (рішення від

06.02.2023) зазначає третьою особою – «Службу у справах дітей Миколаївської міської ради» [10], Жовтневий районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської області по справі № 388/1135/22 (рішення від 21.03.2023) зазначає третьою особою: «Долинську міську раду, орган опіки та піклування виконкому Покровської районної у місті ради, Гайсинська територіальна громада» [11], Ленінський районний суд м.Запоріжжя по справі № 334/3407/22 (рішення від 05.01.2023) зазначає третьою особою – «Відділ «Служба у справах дітей» Виконавчого комітету Широківської сільської ради Запорізького району Запорізької області, як орган опіки та піклування» [12].

Виникають і певні проблеми при подачі позовної заяви Службою у справах дітей, адже, право на звернення до суду має орган опіки та піклування.

Однією з найпоширеніших підстав звернення до суду органом опіки та піклування є позбавлення батьківських прав.

На практиці, при виявленні факту неналежного виконання батьками батьківського обов'язку, що є підставою для звернення до суду, служба у справах дітей готує висновок про доцільність позбавлення батьківських прав та подає його до виконавчого комітету органу місцевого самоврядування, який приймає рішення про затвердження відповідного висновку.

Однак, постає питання, чи може служба у справах дітей подати до суду позовну заяву за підписом, відповідно, керівника служби у справах дітей. Судова практика в цих справах також є різною.

Для прикладу, рішенням Вінницького районного суду Вінницької області від 11.01.2023 по справі № 128/2336/22 задоволено позов Органу опіки і піклування Якушинецької сільської ради Вінницького району Вінницької області до ОСОБА_1, ОСОБА_2, за участі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору – Служби у справах дітей Якушинецької сільської ради Вінницького району Вінницької області, ОСОБА_3, про позбавлення батьківських прав [13].

Рішенням Чигиринського районного суду Черкаської області від 22.02.2023 по справі № 708/21/23 задоволено цивільну справу за позовом Служби у справах дітей Сагунівської сільської ради до ОСОБА_1, третя особа Боровицький старостинський округ Сагунівської сільської ради про позбавлення батьківських прав [14].

В першому випадку, служба у справах дітей є третьою особою, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, а отже, позов був підписаний сільським головою, в другому, безпосередньо, позивачем є служба у справах дітей – позов підписаний керівником служби у справах дітей.

Таким чином, з урахуванням різної судової практики, що пов'язана з недосконалістю законодавства, зокрема, створення служб у справах дітей зі статусом окремих юридичних осіб, делегування їм повноважень в процесі децентралізації, проте невизначеністю останніх органом опіки та піклування, як виконавчого органу міських, районних у містах, сільських, селищних рад, наявністю проблемних на місцях питань при подачі службою у справах дітей позовної заяви, вважаю за необхідне, доповнити ст. 56 Цивільного Кодексу України та ст. 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV, зазначивши службу у справах дітей органом опіки та піклування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 р. № 807-IX / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 33. Ст. 235.

2. Про затвердження Примірного порядку передавання документації щодо дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, від служб у справах дітей районних державних адміністрацій до служб у справах дітей виконавчих органів міських рад, сільських та селищних рад: Наказ Мінсоцполітики України від 06 лютого 2021 р. № 48 / Мінсоцполітики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0048739-21#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 147.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
7. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 / *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109334739> (дата звернення: 20.04.2023) (дата звернення: 21.04.2023).
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108768964> (дата звернення: 20.04.2023) (дата звернення: 20.04.2023).
10. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108788212> (дата звернення: 21.04.2023) (дата звернення: 20.04.2023).
11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109722666> (дата звернення: 22.04.2023) (дата звернення: 23.04.2023).
12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108330248> (дата звернення: 26.04.2023).
13. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108333155> (дата звернення: 27.04.2023).
14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109190129> (дата звернення: 28.04.2023).